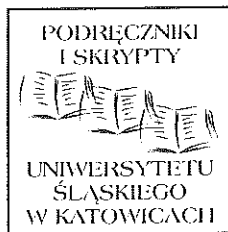


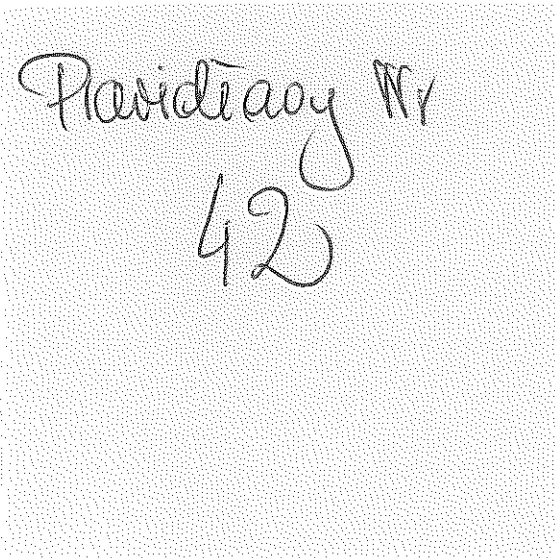
Наречие

Семантика, правописание,
речевое употребление

Практикум
по русской орфографии и грамматике



NR 40



Пётр Червинский
Маргарита Надель-Червинская

Наречие

Семантика, правописание,
речевое употребление

Практикум
по русской орфографии и грамматике



Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2004

Redaktor serii: Językoznawstwo Słowiańskie
Henryk Fontański

Recenzent
Andrzej Sitarski

Gramatyka przysłówka (Грамматика наречия); Słowotwórstwo przysłówka
(Словообразование наречий) – Piotr Czerwiński
Użycie i reguły pisowni przysłówków (Употребление и правописание наречий)
– Piotr Czerwiński, Margarita Nadel-Czerwińska

Содержание

Предисловие	7
Przedmowa	13
Грамматика наречия	19
Наречие в ряду знаменательных частей речи	19
Наречие и служебные части речи	27
Грамматическое значение наречия	30
Образование наречия	34
Семантика наречия	42
Предикативные наречия	50
Адвербиальные (наречные) конструкции	51
Трудности употребления наречий	52
Словообразование наречий	60
Суффиксальные образования	60
Префиксально-суффиксальные образования	63
Префиксальные образования	69
Суффиксально-сложные образования	71
Префиксально-суффиксально-сложные образования	71
Основные словообразовательные значения	72
Некоторые словообразовательные синонимы	75
Вспомогательная литература	77

Употребление и правописание наречий (вопросы и задания)

Вводная часть	81
Основная часть (упражнения 1–38)	90

Предисловие

Периферийность наречия в ряду других неслужебных частей речи — глагола, существительного, прилагательного, местоимения, числительного, его соотносительность и вторичность по отношению к ним, создавая ощущение несамостоятельности и производности, оттесняют наречие при обучении языку на задний план, оставляя неизвестной и мало понятной изучающему всю его сложную системную и речевую природу.

Сложность и периферийность наречия, необязательность его в структуре предложения ведут к невладению и избеганию его как в устной, так и в письменной речи. Во многом эта сложность является следствием производной вторичности наречия, а необязательность вынужденной, обусловленная недостаточной определенностью и приближительностью воспринимаемого значения, формы и структуры слова.

Наречие — динамичная и ёмкая, выразительная и образная часть речи, но очень пёстрая, оттеночная и в своих оттенках трудно уловимая. Непросто правильно и к месту то или иное наречное образование (не из числа одних только частотных) употребить и в соответствии с правилами орфографии написать. Нелегко такое наречие определено и точно, а не приближительно и обобщенно, понять. Трудности с наречием известны и составляли бы немалую преграду говорению и письму, если бы его, как часть речи побочную и второстепенную, не удавалось обходить и не использовать, довольствуясь сравнительно небольшим и коротким списком наиболее употребительных и хорошо знакомых. Но избегание и неиспользование наречия проблемы говорения и письма не разрешает, существенным образом лишь обедняя речь, делая ее непривлекательно однообразной и редуцируя для нее потенциал языковых возможностей.

Наречия в этом отношении сопоставимы с фразеологическим составом языка. Та же экспрессивность, образность и лаконичность в выражении значения, тот же динамизм и субъектная оценочность в сочетании с идиоматичностью (национальной специфичностью), ситуативной и контекстной обусловленностью употребления и заслоненной сложностью застывшей формы нередко устарелых и забытых компонентов, сохраняющих в себе историю и культуру языка и народа. И такие же, как и для фразеологии, – незнание, приблизительное понимание и неумение использовать.

Изучать наречие последовательно, с точки зрения грамматики, словообразования, лексической семантики, а затем правописания и употребления, как, в принципе, оно того заслуживает, для целей овладения языком, – намерение хорошее, но практически не осуществимое и сомнительное в своих реальных результатах. Теоретический багаж, полученный для общего знакомства, не подкрепляясь постоянно, нейтрализуется и забывается. Необходима какая-то опосредующая цель и стимул для такого изучения.

Возможен иной подход – экспериментально-моделирующий, в основе которого лежит система разворачивающихся, моделирующих использование, последовательных тренинговых форм, цель которых через отработку навыка сознательного автоматизма обогащать сознание говорящего моделями речевой актуализации и уместного использования языковых средств той или иной природы, единиц того или иного грамматического и смыслового круга.

Предлагаемое пособие построено по указанному принципу. Дидактическим его ядром является учебно-тренировочная часть, состоящая из последовательно связанных между собой 38 речевых и обучающих заданий. Задания строятся по моделирующему принципу, представляя наречный материал в наглядно воспринимаемых и структурно организованных таблицах, цель которых не только сделать изучаемое обозримым и доступным, но и представить его логическую схему, систему и понятийное основание. Объектом изучения и тренировки являются правописание, семантика, стилистика и употребление наречий (через лексическую сочетаемость и контекст) в соотношениях и контрастах с другими наречными словами и выражениями данной моделируемой структурной группы.

Все вопросы и задания сопровождаются ответами и разрешениями в отдельной части, названной *Ключами*. Ключи имеют вспомогательный, а отчасти дополняющий и самостоятельный характер, с учетом сложности и разнообразия обрабатываемого материала. Поскольку некоторые задания могут быть различной сложности и иметь ступени сложности, обращение к ключам не всегда и не только содержит предполагаемый

единственный ответ, но может служить и быть воспринято как помощь, подсказка, направление к разрешению вопроса. Ключи иногда содержат дополнительный, сопровождающий и расширяющий материал, что так же служит целям ступенчато-обогащающего обучения.

Прилагаемые в начале грамматическая и словообразовательная теоретические части, по отношению к тренировочной, имеют справочную, ориентирующую и вспомогательную цели. Но обращение к ним в процессе выполнения задания не обязательно. Такое обращение может иметь характер уточняющий, при необходимости что-то вспомнить или что-то нагляднее себе представить (для этих целей грамматический и словообразовательный материал был структурирован и организован, будучи представлен в обозримых обобщенных схемах). Такое обращение может иметь характер ознакомительный и вводный. Прежде чем перейти к тренировочной и практической части можно познакомиться с наречием системно. Для облегчения подобного знакомства, возможности выбора и обращения к тому, что может быть для этого необходимым, материал представлен в схемах акцентированно, с подчеркиванием важного и наглядно выделенными сериями примеров. И наконец, такое обращение может иметь самостоятельный характер, независимый от тренировочной и ключевой частей. Для этого представление материала имело целью не столько повторение известного и в других источниках описанного, сколько его интерпретацию, направленное ориентирование и нацеливание – на лежащую в основе предлагаемого пособия концепцию и ее практический результат.

Самостоятельный, хотя и связанный с дидактикой и справочный, характер имеет и словарная, лексикографическая часть, включающая описание с краткой семантической и стилистической характеристикой около 10 тыс. наречных единиц. Представленный как дидактический, словарь включает в себя весь основной состав наречия как части речи в современном русском литературном языке¹, давая наиболее полное представление о данной части речи по сравнению с другими современными словарными источниками.

В дидактический словарь не попали или представлены в нем лишь отдельными примерами наречия ограниченного характера, не относящиеся к системе литературно-письменной и литературно-разговорной

¹ Словарь составлен на основе: *Нового словаря русского языка* Т.Ф. Ефремовой в 2-х томах (Москва, 2000); *Большого толкового словаря русского языка* под редакцией С.А. Кузнецова. (Санкт-Петербург 2000), орфографических словарей русского языка 13-го и 29-го (1996 г.) издания, исправленного и расширенного, а также некоторых других новейших лексикографических источников, с дополнениями, полученными в результате имеющихся в языке, но не учтенных указанными словарями производных, некоторых разговорно-просторечных, устаревших и научно-книжных наречных образований.

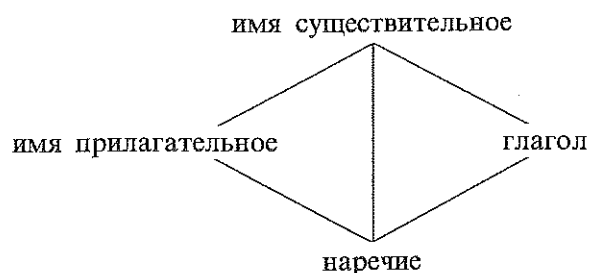
речи. То есть наречия диалектные; наречия, полностью выпедшие из употребления как устарелые и давно забытые; наречия сленговые, жаргонно-просторечные, профессиональные, узкоспециальные и арготические.

Количественный состав наречий – явление показательное и интересное. *Новый словарь русского языка* Т.Ф. Ефремовой, издание современное и одно из самых полных (свыше 136 тыс. словарных статей)², дает такое соотношение описываемых им слов по частям речи³:

имена существительные – свыше 61 тыс. слов,
 имена прилагательные – свыше 25 тыс. слов,
 глаголы – свыше 25 тыс. слов,
 местоимения – около 150 слов,
 числительные – свыше 100 слов,
 наречия – свыше 8,5 тыс. слов,
 предикативы – свыше 1,2 тыс. слов.

Опираясь на представленные числа, можно сделать вывод о существующих соотношениях в составе знаменательных частей речи в русском языке. Больше всего в нем существительных, и это основная масса слов, почти в 2,5 раза превышающая число глаголов и прилагательных, в количественном отношении соотносимых и практически совпадающих. Наречия в этом ряду – по отношению к глаголам и по отношению к прилагательным (определяющие в первую очередь глаголы, но производные, в основном, от прилагательных) – представляют собой примерно то же, что те и другие по отношению к существительным, т.е. количество в 2,5 с половиной раза меньше.

Получается своего рода симметричное образование, у вершины которого оказывается существительное, с двух сторон от него на равных – прилагательное и глагол, а наречие – как объединяющее между прилагательным и глаголом:



² Т.Ф. Ефремова: *Новый словарь русского языка...*

³ В перечень отобраны только знаменательные части речи.

Если учесть, что грамматическое значение имени существительного определяется понятием „предметности“, глагола – „процессуальной“, прилагательного – „непроцессуальной“, а наречия – вторичной „признаковости“ (наречие обозначает признак действия, признак признака и признак предмета, т.е. признаки того, что привычно обозначается глаголом (действие), прилагательным (признак) и существительным (предмет), откуда и вторичная признаковость наречия), то симметричная соотносительность представленного соотношения оказывается грамматически и семантически поддержанной, а место наречия в представленном ряду логичным и понятным.

Может возникнуть вполне оправданный вопрос – зачем нужен словарь, специально представляющий одни только наречия и вне соотношения с другими частями речи? Помимо дидактической причины – обучать наречию, представив обособленно его семантику, стилистику и весь состав, возможна и причина, обусловленная иного рода целью. Это цель восполняющая и акцентирующая. Поскольку наречие оказалось лексикографически, в силу своей периферийности и производности, обойдено и толком не описано (в большинстве имеющихся толковых словарей оно представлено далеко не полно, а в двух новейших⁴ хотя довольно полно, но в основном отсылочно, через указание на соответствующую мотивирующую форму или при прилагательном, из которого возникло), то, компенсируя подобные отсутствие достаточности и нарушенный лексикографический баланс, во имя равновесия, представлялось важным показать наречие как объект самостоятельный, отдельно и специально. Что никак не исключает, впрочем, и не пересекается с необходимостью последовательного описания языка по классам слов, в том числе и наречия, и что уже предпринимается⁵

Итак, в своей совокупности предлагаемое пособие ориентировано на системное и поступательно разворачивающееся представление наречия, как единицы специфической, сложной, открытой, до конца в своих границах не очерченной, связанной с другими единицами и разнообразной – с точки зрения семантики, структурного состава и речевого

⁴ Указ. *Большой толковый словарь...* и Т.Ф. Ефремова: *Новый словарь русского языка...*

⁵ См. *Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений.* Ред. Н.Ю. Шведова. Т. 1: *Слова указующие (местоимения). Слова именующие: имена существительные. (Всё живое. Земля. Космос).* Москва 1998. У данного словаря, что вполне понятно, собственные, идеографические и системно-понятные лингвистические цели и задачи. Слова по частям речи в нем представлены не с тем, чтобы ориентировать на речевое их использование или служить подсказкой пользователю, но дать понятие и представление о концепт-системе, о логических и понятийных основаниях языковой картины мира описываемого языка.

употребления. На представление наречия как части речи, которая во многом включает, концентрирует в себе начала и отношения ко всем другим частям речи и разрядам слов, включая в свой состав опутимые идиоматические, исторические и культурные следы языкового бытования, овладение которой поэтому дает возможность лучше ощутить живые основания и связи, приблизиться к узуальной действующей природе языка.

Пётр Червинский

Przedmowa

Peryferyjność przysłówka wśród innych samodzielnych części mowy – czasownika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka i liczebnika – jego względność i wtórność w relacjach z nimi sprawia wrażenie niesamodzielności i pochodności oraz „spycha” przysłówek przy nauczaniu języka na drugi plan, czyniąc przy tym sferą nieznaną i mało zrozumiałą uczącemu się cały złożony system i reguły jego użycia.

Złożoność i peryferyjność przysłówka, jego fakultatywność w strukturze zdania nie prowadzą do opanowania użycia tej części mowy, lecz do unikania używania przysłówek w mowie i piśmie. W znacznej części złożoność ta jest skutkiem pochodnej wtórności, a fakultatywność w strukturze zdania – koniecznością, ponieważ jest uwarunkowana niedostateczną określonością i przybliżeniem percypowanego znaczenia, formy i struktury słowa.

Przysłówek to dynamiczna i pojemna, wyrazista i obrazowa część mowy, ale również bardzo niejednorodna, z odcieniami i w swych odcieniach trudno uchwytne. Nie jest łatwo prawidłowo używać przysłówek (nie tylko takich, które charakteryzują się dużą częstotliwością użycia) i zapisać je zgodnie z regułami ortografii. Trudno jest pojąć zasadność użycia przysłówka w sposób dokładny i określony, a nie przybliżony i ogólny. Znane są trudności związane z użyciem przysłówka, które stanowiłyby niemałą przeszkodę w mówieniu i pisaniu, jeśli by przysłówka jako części mowy drugoplanowej i wtórnej nie udawało się unikać i nie używać go, zadowalając się przy tym stosunkowo niewielkim i krótkim spisem przysłówek najczęściej używanych i dobrze znanych. Ale unikanie i dążenie do tego, by przysłówek nie używać, nie rozwiązuje problemów mówienia i pisania, w sposób istotny jednak zubaża język, czyni go monotonnym i zawęża realizację jego potencjału możliwościowego.

W tej relacji przysłówek koresponduje z frazeologią. Oto przed nami ta sama ekspresywność, obrazowość i lakoniczność wyrażania znaczeń, dyna-

mizm i element oceny subiektywnej w połączeniu z idiomatycznością (narodową specyfiką), uwarunkowaniem sytuacyjnym i kontekstowym użycia, zawołana złożoność skostniałej formy nierzadko przestarzałych i zapomnianych komponentów, w których zachowuje się historia i kultura języka oraz narodu. I takie cechy, jak frazeologii – nieznamość, przybliżone pojmowanie i nieumiejętność używania.

Badanie przysłowka w sposób konsekwentny, z punktu widzenia gramatyki, słowotwórstwa, semantyki leksykalnej, a także reguł pisowni i użycia, ze względu na cele opanowania języka jest zadaniem właściwym. Zadanie to praktycznie nie jest możliwe do zrealizowania i wątpliwe wydają się jego rezultaty. „Bagaż teoretyczny” z zakresu wiedzy ogólnej bez stałego utrwalania zostaje zneutralizowany i zapomniany. Konieczne jest ustalenie określonego celu i stymulacji dla takich badań.

Możliwe jest także inne podejście do badań nad przysłówkiem – podejście o charakterze eksperymentalno-modelującym. U jego podstaw leży system form prezentowanych w rozwoju, uszeregowanych w logicznym następstwie wraz z modelowaniem użycia, których celem jest – poprzez wyćwiczenie nawyku świadomego automatyzmu – wzbogacanie świadomości mówiącego modelami aktualizacji językowej i umiejętnego wykorzystywania różnorodnych środków językowych, jednostek gramatycznych i znaczeniowych.

Proponowany podręcznik jest opracowany właśnie według tej zasady. Jego trzon dydaktyczny stanowi część podręcznikowo-ćwiczeniowa, składająca się z usystematyzowanych 38 zadań, które mają na celu opanowanie i przyswojenie reguł użycia przysłowka. Zadania są ułożone według zasady modelowej i prezentują materiał przysłowkowy w postaci tablic percypowanych w sposób poglądowy i strukturalnie zorganizowany. Ich celem jest nie tylko uczynienie przedmiotu badanego możliwym do ogarnięcia i dostępnym, ale również przedstawienie jego schematu logicznego, systemu i podstaw pojęciowych. Obiektem badawczym jest pisownia, semantyka, stylistyka i użycie przysłowków (poprzez łączliwość leksykalną i kontekst) w relacjach i kontrastach z innymi wyrażeniami adverbialnymi.

Do wszystkich pytań i zadań czytelnik znajdzie odpowiedzi w odrębnej części – *Kluczu do ćwiczeń*. Ma on charakter pomocniczy, a częściowo również uzupełniający, uwzględnia bowiem złożoność i różnorodność opracowanego materiału. Ponieważ niektóre zadania charakteryzują się różnym stopniem złożoności, klucz nie tylko wskazuje proponowaną poprawną odpowiedź, ale także służy jako podpowiedź rozwiązania problemu, niekiedy zawiera materiał dodatkowy, uzupełniający i poszerzający, co także służy stopniowemu dochodzeniu do celu i systematycznemu wzbogacaniu wiedzy.

Przedstawiona na początku część gramatyczna i słowotwórcza w relacji do części ćwiczeniowej ma charakter informacyjny, orientacyjny i pomocniczy.

Wykorzystanie tej części w procesie rozwiązywania zadań nie jest obligatoryjne. Może mieć charakter uściślenia, jeśli zaistnieje konieczność przypomnienia lub prezentacji materiału w sposób poglądowy (w tym celu materiał gramatyczny i słowotwórczy został uporządkowany, zorganizowany i przedstawiono go w poglądowych, uogólnionych schematach). Przed przystąpieniem do części praktycznej czytelnik może zaznajomić się z częścią teoretyczną, charakteryzującą miejsce przysłowka w systemie językowym. W celu ułatwienia przyswojenia tego tematu, umożliwienia wyboru niektórych tylko zagadnień szczegółowych materiał został przedstawiony w schematach, podkreślono ważniejsze zagadnienia i zamieszczono serię przykładów. I wreszcie taki układ może mieć charakter samodzielny, niezależny od części praktycznej i klucza. Prezentacja materiału miała na celu nie tylko powtórzenie tego, co jest znane i opisane w innych źródłach, ale także interpretację, ukierunkowaną orientację i nacisk na leżącą u podstaw proponowanego podręcznika koncepcję i jej rezultat praktyczny.

Charakter samodzielny, chociaż związany z dydaktyką i poradnikowy ma część leksykograficzna, w którą włączono opis z krótką charakterystyką semantyczną i stylistyczną około 10 tys. jednostek przysłownych. Ten słownik dydaktyczny zawiera listę przysłowków we współczesnym rosyjskim języku literackim¹. Jest to najobszerniejsza prezentacja przykładów przysłowków w porównaniu z innymi współczesnymi źródłami leksykograficznymi.

W słowniku dydaktycznym nie odnotowano przysłowków o ograniczonej sferze użycia lub ograniczono się do podania ich jednostkowych przykładów. Chodzi o dialektyzmy, przysłowki przestarzałe, slangowe, żargonizmy, potoczny, słownictwo specjalistyczne i profesjonalizmy.

Ilościowa charakterystyka przysłowków ujawnia znaczący i interesujący obraz. W najnowszym *Słowniku języka rosyjskiego* T.F. Jefremowej z 2000 roku, w jednym z najpełniejszych wydań² (136 tys. jednostek leksykalnych), charakterystyka ilościowa samodzielnych części mowy przedstawia się następująco:

rzeczowniki – ponad 61 tys. jednostek
przymiotniki – ponad 25 tys. jednostek
czasowniki – powyżej 25 tys. jednostek

¹ Słownik został sporządzony na podstawie: dwutomowego *Słownika języka rosyjskiego* T.F. Jefremowej (Т.Ф. Ефремова: *Новый словарь русского языка*. Москва 2000); *Słownika języka rosyjskiego* pod redakcją S.A. Kuzniecowa (*Большой толковый словарь русского языка*. Ред. С.А. Кузнецов. Санкт-Петербург 2000), a także słowników ortograficznych (wydanie 13. i 29. z 1996 r., poprawione i poszerzone) oraz innych najnowszych źródeł leksykograficznych z uwzględnieniem jednostek nieodnotowanych w źródłach leksykograficznych (pospolitych, przestarzałych i należących do stylu naukowego).

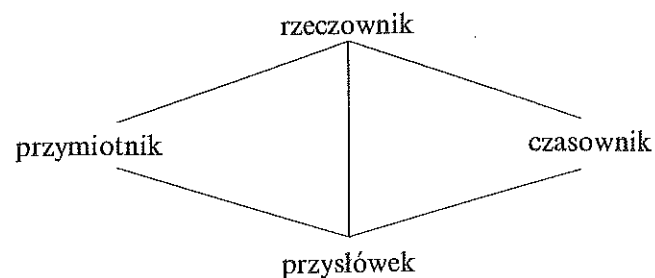
² Т.Ф. Ефремова: *Новый словарь русского языка...*

zaimki – ponad 150 jednostek
 liczebniki – ponad 100 jednostek
 przysłówki – ponad 8,5 tys. jednostek
 predykatywy – ponad 1,2 tys. jednostek.

Opierając się na danych liczbowych, można wyciągnąć wniosek o korelacjach w zestawie samodzielnych części mowy w języku rosyjskim. Większość stanowią rzeczowniki, ich liczba prawie o 2,5 raza przewyższa liczbę czasowników i przymiotników, które z punktu widzenia stosunków ilościowych prawie są zgodne.

Przysłówki w tym zestawieniu (będące głównie określnikami werbalnymi, ale jednocześnie stanowiące derywaty przede wszystkim odprzymiotnikowe) – w relacji z czasownikami i przymiotnikami – korelują w tym schemacie z czasownikami i przymiotnikami w taki sposób, jak czasowniki i przymiotniki z rzeczownikami, tj. jest ich 2,5 raza mniej.

Można zatem mówić o pewnego rodzaju konstrukcji symetrycznej, u podstaw której występują rzeczowniki, z dwóch stron symetrycznie układają się przymiotnik i czasownik, a przysówek łączy przymiotnik i czasownik:



Jeśli przyjąć, że znaczenie gramatyczne rzeczownika określa się terminem „przedmiotowość”, czasownika – „procesywność”, przymiotnika – „nieprocesywność”, to przysówek można scharakteryzować jako określnik drugiego stopnia, który odnosi się do wyrazów oznaczających czynności (czasownik), do wyrazów oznaczających jakości (przymiotnik) lub przedmioty (rzeczownik). Symetryczna korelacja przedstawionej relacji okazuje się gramatycznie i semantycznie potwierdzona, a miejsce przysówek w przedstawionym rzędzie – logiczne i zrozumiałe.

Może zostać postawione pytanie: Jaki jest cel słownika przysówek, w którym nie uwzględniono korelacji przysówek z innymi częściami mowy? Oprócz celu dydaktycznego, którym jest opanowanie użycia przysówek, charakterystyki semantyki przysówek, stylistyki i pełnego jego opisu wymienić można jeszcze jeden cel – cel uzupełniający i eksponujący. Przysówek z powodu jego peryferyczności i pochodności nieopisano w pełni w źródłach lek-

sykograficznych (w większości słowników scharakteryzowany jest nie w pełni, a w dwóch najnowszych³, opisany został co prawda w sposób pełniejszy, ale w zasadzie z odsyłaczami, poprzez wskazanie odpowiedniej formy motywacyjnej lub przy przymiotniku, od którego został utworzony). Kompensowanie podobnego braku kompletności i naruszenia równowagi leksykograficznej podkreśla celowość prezentowania przysówek jako samodzielnego obiektu badań, oddzielnie i w sposób swoisty. To nie wyklucza zresztą i nie krzyżuje się z opisem języka poprzez opis poszczególnych klas wyrazów, w tym i przysówek, a taka próba została już podjęta⁴.

Proponowany podręcznik ukierunkowany jest na systematyczny i dynamiczny opis przysówek, jednostki specyficznej, złożonej, otwartej, o niezdeteminowanych granicach, związanej z innymi częściami mowy i zróżnicowanej – z punktu widzenia semantyki, struktury i użycia. Przysówek został przedstawiony jako część mowy, której charakterystyka obejmuje pierwiastki i relacje z innymi częściami mowy, włączając w ten zestaw postrzegalne idiomatyczne, historyczne i kulturowe ślady językowego bytowania. Opanowanie tej części mowy daje możliwość dostrzegania żywych podstaw i związków, zbliżenia się do istoty języka.

Piotr Czerwiński

³ Большой толковый словарь...; Новый словарь...

⁴ Рог. Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений. Ред. Н.Ю. Шведова. Т. 1: Слова указующие (местоимения). Слова именующие: имена существительные. (Все живое, Земля, Космос). Москва 1998.

Redaktor: Olga Nowak

Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel

Copyright © 2004 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 1644-0552
ISBN 83-226-1374-1

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 250 + 50 egz. Ark. druk. 8,75. Ark. wyd. 8,5.
Przekazano do łamania w sierpniu 2004 r. Podpisano do druku
w grudniu 2004 r. Papier offset. kl. III, 80 g
Cena kompletu 60 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: Ośrodek Wydawniczy
Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP
„AUGUSTANA” sp. z o.o.
pl. ks. Marcina Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biala